

hamlar yüksek olacak) buyurmuşlardır (alkışlar). Bu müjde ile iki büyük inkılâbı, harf ve dil inkılâplarını işaret etmişlerdi. Büyük Türk, harf inkılâbını yaptı, şimdi de dil inkılâbını yapıyor. Büyük inkılâplar yapısının dil yapısıyla tamamlanacağını anlayanlar azdı. Bugün o azlık çokluk oldu. Dil yapısını kurmaya kavuşuyoruz. Koşanlar Türktür, koşanlar Türkçeyi sevenlerdir. Bu koşanlar, çabalayanlar yeni Türkçeyi her şeyi ifade edebilecek, her şeyde kullanılacak surette yepyeni, tertemiz ve çabuk yapacaklarında şüphem yoktur, sanki, detin bir hendeği, atalarımızın spor çevikliğiyle, bir atlayışta kurtaracaklardır. Buna inananlar uçurumlu hendeği atlar, inanmayanlar, yahut inanmak istemiyenler uçurumlu hendeğin karanlık gerisinde kalırlar.

İşte Türk dil inkılâbının sırat köprüsü. Onun üzerinden ancak inananlar geçer. (Alkışlar)

Ali Galip Bey — Müsaade ederseniz Reis Beyefendi birkaç kelime arzedeceğim Efendim. Ahmet İhsan Bey kendine iytimat eden, iymanı olan geçebilir buyurdular. Bendeniz de diyorum ki bizim başımızda her şeyi gören, her şeyi meydana getirmesini bilen, yüksek inkılâbımızı meydana getiren ve Milletini hakikaten mes'ut ve bahtiyar eden büyük şefimiz Gazi Hazretleri buldukça bu işin de başatılacağına bütün milletin tam bir iytimadı, tam bir iymanı vardır, ve ben burada bu güzel inkılâbı bütün kalbimle, bütün varlığımla alkışlıyorum.

(Alkışlar)

Reis — Beş dakika istirahat

Kapanma saati 16,30

Üçünü Celse

Açılma saati 17

Reis — Kâzım paşa Hazretleri

Kâtipler — İsmail Müştak ve Ali Muzaffer Beyler

Reis — Celse açılmıştır. Söz Köprülüzade Fuat Beyindir.

Köprülüzade Fuat Bey — Büyük Gazi, Muhterem Hanımlar, Efendiler,

Ana yurdumuzun derinliklerinde, Orhon kıyılarında dikilmiş olan Gültekin kitabesinden, müstakîl, zengin, temiz Türk dilinin bu muhteşem âbidesinden tam 1200 yıl sonradır ki, son asırlarda türlü yabancı tesirler altında kendi tabii yolunu şaşırmış olan dilimize tekrar o eski zenginliğini, istiklâlini kazandırmak ve bugünkü maanasiyle en ileri, en geniş bir medeniyet dili haline getirmek için ilk Türk Dili Kurultayı toplanmış bulunuyor. Yalnız Türk dilinin değil, umu-

Köprülüzade M. Fuat Bey

miyetle Türk varlığının tarihinde çok büyük bir dönüm noktası teşkil edecek olan muhterem Kurultaya Türk dilinin hali ve istikbali hakkındaki bazı naçiz düşüncelerimi arzetmeden evvel, müsaadenizle, Orhon kitabelerindeki birkaç satırı hatırlatmak isterim: «yukardaki Türk Tanrısı, mukaddes bir su melekleri böyle demiş: Türk milleti yok olmasın, millet olsun diye babam İlters Hakanla anam İlbilge Hatunu tanrı tepesinde tutup yukarı götürmüş...» Cihan harbini takip eden kara bozgun günlerinde, nice günler görmüş asil Türk milleti yabancı boyunduruğunda kalmasın diye milletinin başına geçen ve onu zafere, istiklâle, hayata kavuşturan Büyük Gazi, o zaferi tamamlayan ve sağlamlayan birtakım azametli inkılaplardan sonra bizi yeni bir zafere, yeni bir inkılâba, daha açık bir tabir ile manevî istiklâle de kavuşturuyor: İslâm medeniyeti dairesine girdikten sonra türlü âmiller tesiriyle gerileyici bir tekâmül takip ederek istiklâlini kaybeden, yabancı boyunduruklar altına giren Türk dilini o boyunduruklardan kurtarmak için âdeta umumî bir seferberlik emri veriyor. Millî vicdandan, millî şurudan, millî tarihin binlerce yıllık derinliklerinden kopup gelen bu ses karşısında velev bir an tereddüt edecek bir Türk münevveri tanımıyorum.

Hanımlar, Efendiler,

Kaç gündünderi dinlemekte olduğumuz hatipler, Türk dilinin geçmişi ve geleceği hakkında türlü malûmat verdiler, türlü yollar gösterdiler. Yalnız filoloji ve lengüvistik meseleleri değil, birtakım sosyoloji ve felsefe nazariyeleri de ortaya atıldı. Burada tekrar bu noktalar üzerine dönecek değilim. Yalnız, bir mesele var ki, yarınki çalışma yolumuzu katıyetle tayin etmek ve içimizde en küçük bir şüpheyi bile meydana bırakmamak için onu açıkça ortaya koymağı ve biraz daha aydınlatmayı zarurî görüyorum: Burada söz söyleyen bir hatip tekâmül nazariyesine ve determinizmi esaslarına istinat ettiğini ileri sürerek, içtimaî bir müessese olan dilin tabii bir tekâmül takip ettiğini, onu değiştirmek insanların kuvveti dahilinde olmadığını, akademilerin ve ilmi heyetlerin bu tekâmülü tespitten fazla bir şey yapamayacağını söyledi ve muhafazakâr kuvvetlerin ve kanaatlerin ifratları tadil suretiyle bu işte hayırlı bir vazife gördüklerini de tasrih etti. Zahirî bir ilim cilâsına bürünen bu iddia, bütün inkılâp hareketlerine karşı dâima kullanılan eski bir silâhtır. Buna karşı bazı hatiplerin ileri attıkları hayat hamlesi ve yaratıcı tekâmül düsturunu ortaya sürmekten ziyade bu iddiayı hatibin dayandığı determinizm esasları dahilinde mütalâa etmek meseleyi aydınlatmak için daha doğru bir yoldur sanıyorum. (Determinizm) in en basit tarifi, hepimizin bildiğimiz gibi, «muayyen sebeplerin muayyen neticeler doğurduğu» düsturudur. Bununla yakından alâkadar olan tekâmül nazariyesine gelince, Darwin ve Spencer tarafından etraflıca işlenmiş olan bu nazariye de uzvî ve içtimaî hayat değişmelerinin tedricî bir surette olduğunu» kabul eder. Burada bu nazariyelerin uzun uzun tetkik ve münakaşasına girişecek değilim. Yalnız kısaca şunu söyleyeyim: Bu nazariyelerin en yeni taraftarları bile bilhassa içtîmî hadiselerde beşerin iradesini

hiçbir zaman inkâr etmemişlerdir. «Dünya kendi tabii tekâmülünü takip ediyor, biz bunun üzerinde müessir olamayız, yalnız bu tekâmülün neticelerini tespit edelim» diyenlere, determinist değil, ancak fatalist ismi verilebilir. Türk dilinin tekâmülünü yani değişmelerini on asırdanberi pek iyi takip ediyoruz; ve görüyoruz ki bu tekâmül, muayyen bir zamandan sonra, islâm medeniyetinin türlü tesirleri altında dilin zenginliği ve istiklâli bakımından «ileriye doğru bir tekâmül» değil, «geriye doğru bir tekâmül» olmuştur. Bu tesirlerin en başında münevverlerin «ilmi vicdan» dan, millî şuurdan mahrum olduklarını söylemek hiç yanlış değildir. Eğer tanzimatın ve onu takip eden devirlerin adamları millî şura sahip olsalardı, o geriye doğru tekâmülü ileri bir tekâmül sanmak dalâletine düşmezlerdi. Asırlarca edebiyat dilimizi — tabii bilmiyerek — millî istiklâlden mahrum etmeğe çalışanların bu hususta ne kadar müessir olduklarını hepimiz biliriz. Tekâmül meselesine dayanmak isteyen hatip, geriye doğru bir tekâmülde bulunduğunu düşünse idi, bu iddiada bulunamazdı sanıyorum. Determinizm meselesine gelince, bu hususta da hatibin yanlışlığı, tezatlara düştüğü pek sarıhtır. Son zamanlara kadar lisanda Arap ve Acem boyunduruğunu, bunun ağırlığını hiç hissetmeden kabul eden ediplerimizin böyle hareketleri gayet tabii idi; çünkü onlar bütün içtimâî müesseseleriyle ortazaman hayatı yaşayan bir memleketin münevverleri idi. Fakat bugün, büyük zaferdenberi yapılmış inkılâplarla bütün ortazaman bağlarını kıran Türk cemiyeti yepyeni, ileri bir cemiyettir. Böyle bir cemiyet münevverleri millî dillerini esir bırakmayacakları, ve manevî istiklâllerini de herne bahasına olursa olsun kurtaracakları yine determinizm icabıdır. Avrupanın yeni ve ileri cemiyetlerine yetişmek için bütün içtimâî müesseselerinde radikal inkılâplar yapan bir cemiyet, yanlış hatta ters anlaşılmuş nazariyelerin esiri olarak adımlarını kısaltmak hatasını asla kabul edemez; böyle bir cemiyetin akademileri, ilim heyetleri de muhafazakâr düşüncelere kendi sinesinde hiçbir zaman yer veremez.

Hanımlar, Efendiler,

Millî şura ve millî iymana dayanan insan iradesinin, şu son asırda millî lisanelerin inkişafına, hatta bazı ölü sandan dillerin bile yeniden yaradılışına nasıl muvaffak olduğunu bütün dünya gibi siz de bilirsiniz. Burada söz söyleyen bazı hatipler de bu hakikatleri uzun uzun izzah ettiler. İnkılâp ruhiyle meşbu olan bugünkü Türk nesli pek iyi bilir ki, Türk ruhunu ve muazzam Türk tarihinin tabii aşkıdır herkesten daha evel ve daha derin sezen ve bu millî temayüllere daima en vazih ve en doğru şeklini veren Gazi, millî şuurun ve millî irfanın bu eşsiz mihtakı, Milletine hediye ettiği büyük inkılâplar zincirinin yeni bar halkası olan muazzam dil inkılâbını da ilmin sağlam esasları üzerine kuruyor. «Askerler, hedefiniz Akdeniz!» dediği zaman bu emir nasıl uzun hazırlıkların, dahiyane ve ilme müstenit bir plânın son neticesi idise, diğer inkılâplar gibi bu dil inkılâbı da aynı surette uzun uzun hazırlanmış, düşünülmüş bir plânın tabii-

kından, hayati bir zaruretin takibinden başka hiçbir şey değildir. Millî dilin yabancı boyunduruklar altında kalmasına karşı, Türk ruhunun arastra çıkardığı isyan seslerini, kurtuluş için yapılan bazı çırpınma hareketlerini benden evvelki bazı arkadaşlar izzah ettiler. Fakat bütün bunlar yarım yamalak sezilmiş, zayıf ferdî iradeler tarafından başarılamamış hareketlerdi. Kurultayımızın ilk toplandığı 26 eylül tarihini, millî rönesansımızın bu başlangıcını, o küçük zayıf teşebbüslerin daha büyük miyasta bir devamı gibi addetmek çok yanlış bir telâkkidir; 26 eylül, o zayıf cereyanların bir devamı değil, biribiriyle ahenktar ve muazzam bir küll teşkil eden Türk inkılâbının en tabii ve belki en âzemetli neticesidir. «Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir, dilin millî ve zengin olması, millî hissîn inkişafında başlıca müessirdir. Türk dili, dillerin en zenginlerindedir. Yeter ki bu dil şuurla işlensin. Ülkesini, yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır» diyen Büyük Kurtarıcı, hedefi en kat'î ve muciz şekilde göstermiştir. Diğer inkılâplarımızda olduğu gibi bunda da muvaffak olacağımızdan bir an bile şüphe edemeyiz. Çünkü, ey Türk gençliği, sana Gazinin diliyle hitap ediyorum: «muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur!» (Alkışlar)

Besim Atalay Bey (Aksaray Meb'usu) — Gönüldaşlarım. Bugün sizin yüksek önünüzde söz söylemek fırsatını bana veren, ilimi ve dilimi kurtaran Büyük Başbuğun büyüklükleri önünde yükünüyorum.

Bir haftadır beni birçok saygı değer arkadaşlarım kutluladılar. Beni sevindiren bu büyük badramı ben de çok büyük milletime kutlularım. Bayram milletimin bayramıdır. Bayram Türk budunun bayramıdır. (Alkışlar) artık o kendi diliyle söylenecek sözleri dinleyecek, kendi diliyle yazılacak şeyleri okuyacak, o kendi diliyle söyleyecek ve söyletecek.

Arkadaşlar; o ne kötü zamanlardı... Türk, derdini Hükümet konağına dökmek için neler yazılacağını bilmezdi, yapma dilile arzuhal yazdıracak adamlar arar yürürdü.

Bir hikâye aklıma geldi: Köylünün biri bir arzuhalcıya varmış, «bana bir arzuhal yaz komşumla kavga ettik başımı yardı» demiş. Arzuhalcı Babîâli lisanı üzerine bir arzuhal yazmış.

Köylü: «oku bakalım ne yazdın?» demiş. Arzuhalcı okurken köylü ağlamağa başlamış «Neden ağlıyorsun?» diye sorduklarında «Ah meğer benim başıma neler gelmiş te benim haberim yok imiş!» demiş. Bugün, yıllardanberi bir âşık gibi peşinde koştuğum sevgilime kavuşuyorum. Bu uğurlu toplantıda çok aziz bir arkadaşımın adını anmayı bir borç biliyorum. Kalbi de Tunanın coşkun suları gibi, coşkun Tunalı Hilmi! o yaşayıp ta bugün, bu bayramı, Büyük «Gazi» bayramını görmeli idi.

Şüphesiz memleketi birçok engellerden kurtaran, yangın külleri arasından yepyeni bir millet fıskırtan Büyük El, dilimi de kurtaracaktır.

O büyük zekâ bunları düşünecekti. Ben sabırsızlık ediyordum. «Millî bir irtisat, millî bir dil yapalım» diyordum, inandığım şeye, inandırmak istiyordum. Başkasının yapmasını istediğim şeyi, önce kendim yapıyordum; israf yapmıyordum. On para fazla sarfetmem, bir meteliğin bile değerini bilirim. Dilimin içinde yabancı bir kelime bulunmamasına elden geldiği değli çalışıyorum. (Alkışlar) yabancı bir lokma kursağıma girmemesine bakıyorum. Yabancı bir kumaş eğinime almamağa uğraşıyorum. (Alkışlar) ben böyle yaparken alay edildim. Önüme dikenler atıldı, karikatürlerim yapıldı. Fakat kervan yürüdü, yürüyor. (Alkışlar) ben karşımda sezdiğim bir ışığa doğru içli bir âşık gibi yürüyordum. Daha çok zaman yürüyeceğim sanıyordum. Işık birdenbire büyük bir güneş oldu. Türk ilini ve Türk dilini aydınlattı.

Gelelim asıl işimize: Benim sözümün oturumu üç şey üzerine olacak.

Bunları kısaltarak söyleyeceğim. Çünkü çok yorulduanız vaktinizi almayayım.

Birisi lâhikalar, ki Fuat Bey arkadaşımın çok iyi söylediği gibi «takılar» denebilir. İkincisi konuşmalar, ki lehçelerdir. Bir de Türk dilini araştırmak için bugün göz önüne alınması gerekli olan esaslar ve yollardır. Önce kelime zenginliğine gelelim; kısaca söyleyeceğim dedim. a) «Türk dilinde kelime azdır, hepsi üç yüz kelimedir» diyen adamlar Türk dilini bilmiyen adamlardır. Bilseler şüphesiz söylemezlerdi, bilmiyorlar diye onlara acımak ta doğru değildir. Çünkü, cehle acınmaz, öğrenmeliydiler. Bugün Anadolu'da hele kadınlar arasında o değli çok, o değli güzel ve o değli iyi, kelimeler vardır ki insan şaşar kalır. Sizi temin ediyorum, Divanı Lûgat - üt - Türk'te okuduğum lûgatlerin büyük bir parçasını Anadolu'da, analatımızın dilinde yaşadığını görüyorum.

Halk arasında birçok kelimeler yaşamaktadır, hem bunlar fıkre ait olan kelimelerdir. Birkaç tanesini söyleyelim.

Sungun — istidat, kabiliyet

Fitik — tezkere demektir. Niğdenin Melendiz yaylasında kullanılan bir kelimedir. Eski Türkçede (bitik) şeklindedir.

Yordam — Meleke, kabiliyet

Taraba — evlerde duvarlara tahta ile çevrilen bir metre yüksekliğinde bir kaplamadır. Ankarada hâlâ kullanılır. Rütubetten korunmak için yapılır.

Oku — Davet, okuntu - davetname

Şüphesiz, hocam Yusuf Ziya Beyfendinin bileceği iştir. Oku kelimesinin Yunanca olan (Echo) ile büyük bir yakınlığı olsa gerektir. (Okumak) çağırma maanasıdır. Hulâsa: bu gibi kelimeler pek çoktur. Bunların büyük bir kısmını burada bırakarak geçiyorum.

Uğraşmış olduğum lâhikalar, takılar hakkında kısaca salık vereyim. Dilimizi göz önüne aldığımızda kelimeler nasıl çoğalıyor; bunu araştıralım.

Besim Atalay Bey

Dilcilikte (iştikak) denilen bir şey vardır. Kelimeyi yararak arasına birtakım edatlar sokuşturmadır. Dilimizde böyle bir şey yoktur.

Türk nasıl dünyanın bin bir olağanlarına karşı demir gibi duruyorsa kelime kökleri de öylece olduğu gibi durur. (Alkışlar)

Kelimenin yanına birçok takılar gelir. Bunlar birtakım maanalar ifade ettirmek için takılırlar, o kadar.

Bunlara iştikak, «étymologie» demek doğru değildir. Olsa olsa bunlar «Derivation» olabilir. Takı, kökün yanındadır. Lâhika budur.

Lâhikalarla edatları biribirine karıştırmamalıyız. Birtakım edatlar vardır ki bunlar lâhika değildir. Resmî bir elden çıkan bir eserde takılarla edatlar biribirine karıştırılmış. İçirme içirtme, içirilme gibi kelimelerdeki edatlar lâhika gibi gösterilmiş; takılar bir isimle, bir kökle birleştirilir. Fakat fiillerde zaman, şahıs, siga gibi birtakım şeyler saymak lâzımdır. Lâhika ayrıdır, edat ayrıdır. Birtakım mekân ve zaman edatları vardır ki buraya hiç karıştırmamak lâzımdır. Bizde lâhikalar iki türdür. Birisi kelimeye iyice kaynaşmıştır. Özge, Başka, Yorgan, Urgan, Astar gibi; daha yüzlerce kelime vardır ki bunların sonuna gelen ekler ana ile iyice birleşmişlerdir, kökle eki ayırmanın imkânı yok gibi görünüyor. İkincisi de iyice kaynamamıştır. Bakılacak olsa bunların ekleme yoluyla meydana getirilmiş oldukları birden açığa çıkar. Güllaç - güllü aş, Sütlâç - sütlü aş gibi. Kökleri araştırırken (dalda) kelimesiyle (kırlangıç) kelimesi gözümde takıldı. Konuştuğum birçok arkadaşlarıma da anlatmıştım. Dilimizin öz kelimeleri tek hecelidir. Bunu sezdim, gördüm evvelâ vücudumdan başladım. Meyveleri, otları ve başka isimleri araştırdım. Gördükü dilimizin öz kelimelerinin kökleri tek hecelidir. Tek heceye ayıramadığım bir iki kelime vardı. Dalda ile kırgıç gibi düşündüm taşındım. Yabanovaya seyahate çıktım. Dostlarımda «geç kaldı, yağla zamanı geçiyor, gecikmesin» diye salık salıp duruyordular.

Arkadaşlar, Türk halkı arasında kelime toplamak isteyenlerin köylere gidip te «Ahmet Ağa, Mehmet Ağa, ben kelime toplamağa geldim» demesi doğru olmaz. Sakın böyle bir şey söylemeyiniz, çünkü bunlar senelerdenberi kendi dillerile eğlendiğini biliyorlar. «Acaba beni konuşturup ta benimle alay mı edecektir» diye bir düşünceye kapılırlar, onu söyleteceksiniz. Köylü «bir şey mi var, bir soytarlık mı yapacak» diye çekinir. kelime toplayıcılara söylüyorum. Sakının böyle bir şey yapmayınız, kalem kâğıt ta almıyacaktınız. Tatlı tatlı dereden tepeden konuşacaksınız. Artık ben Yabanovaya, Kızılcahamama varmıştım. Köylülerin kasabaya geldiği yolu biliyordum. Yeşil çamların altında buz gibi suların önünde bir yer seçtim. Oturdum; çocuk geçti, kadın geçti, derken 60 yaşlarında bir de erkek geçti. Beni görünce selâmladı. «Gel baba bir cigara iç» dedim. Otursun diye yere sermiş olduğum paltomun üstünü gösterdim. «Oğul bizim her şeyimiz toprakla yağtılmıştır, beni topraktan ayırma» dedi. Toprağa oturuverdi artık konuşuyorduk. Yeşil yosunlu kayalardan çağlıyarak dökülen

gümüş sular, serin yellere uğuldayan çamlar susmuştu, Bizi dinliyorlardı. Yüksek başları bulutları delen çam ve gürgen ağaçları bizi güneşten korumak için kollarını yere doğru iğmişlerdi. Bilmem ne kadar konuştuk, dereden, tepeden her şeyden söz geçti. Fakat bir türlü (dulda) yı, (kırlangıç) ı söylemiyordu. Vakit geçiyordu. Beni köye çağırır «gidelim bir çorba içelim» dedi. Ben «bu sefer gidemeyeceğimi, dedim başka zamana kalmasını» söyledim. «A sizin yüzünüzü yılda bir görürüz. Karlanguş benim ne kuşum yazın gelir kışın gider» dedi bu söz üzerine yüreğim hop etti. Aradığımı bulmuştum. Çünkü bu kelimedeki (giç) lâhikasının aslında (kuş) olduğunu öğrenmiş oldum.

Yine konuşuyordu. «Harman kalktı, şimdi ne yaparsınız» dedim. «Yığda yaparız. Çalılar keseriz daldaya yığarız, kışın davarlara veririz.» dedi. Tamam dedim Duldayı da buldum. Artık ayrıldık, o almış yaşında fakat çok dinç, çok gülbüz adam, kayalar üzerinde keklük gibi sekerek ormanın karanlığı içine daldı gitti. Ben de çimenli çılgadan kaasbaya doğru yavaş yavaş iniyordum, artık Dulda ile kırlangıçın köklerini bulmuştum.

Bakınız; dalda kelimesi iki kelimedenden, (dal) ile (da) dan gelmiştir; «Daldan mı gelir kabaktan mı gelir? Çocuğumu dalıma alıvr gibi» sözler malumdur. Bu kelime birçok lehçelerde Dulda olmuş. Gördünüz mü Anadolu da yapılan ufak bir tetkikin ne kadar faydası varmış.

Sözün kıyası lâhikalar iki türüdür. Ya kelimelerle çok kaynaşmış yahut az kaynaşmış olur. Lâhikalar çok kere isme irca edilebilir. Boyunduruktaki (duruk) ekdir, lâhikadır. Fakat isimden kelime yapmak için bir usul daha vardır; O da iki kelimeyi bir araya getirmekle olur. Taşdelen, dişbudak, düztaban gibi. Lâhikaların esasına gelince, çoğunun esası isimdir. Lâhikaların birçoklarını isme kadar götürdüm. Birtakımlarını da götüremedim, fakat çalışıyorum. Edatları da isme irca edebildim. İse, erse; ile, ilen, ilan gibi; dahi, takı takılmaktan gelir. Mehmet geldi (Ahmet dahi geldi) sözü Ahmet Mehmede taktılarak geldi demektir. Bu takı kelimesi Divanı Lûgat - üt - Türk'te dahi vardır, dahi demektir. İçün kelimesine gelince (uç) sebep maanastır. Anadolu da ve Edirne de bu maanada kullanılmaktadır. «O uçtan bu uçtan» denir ki «bu sebepten» demektir. (Üzre (uzara) dan bozulmuştur, (yene) kelimesi yanında maanasına kullanılır. Meselâ «ekmek yedi yene yedi, yanında yedi» demektir. Divanı Lûgat - üt - Türk'te (yene) yi (yana) şeklinde yazar, üzre kelimesi uzaradır. Uza feza, yüksek demektir. Hulûsa, bunun gibi edatlarda isme irca olunabilir. Burada uzun misallerim vardır, yüzlerce kelimeleri çözümlüyerek köklerine kadar götürmüşümdür. Meselâ (Hanay) Garbi Anadolu da yüksek eve derler. (Ay) orada mekân edatıdır. (Talay) deniz demektir. (Kutay) Allah demektir. Fariside bu kelime Hüda şeklini almış İngilizcede ise Got şekline girmiştir. Eski Türkçedeki (idikut) sözünü Türkç ile uğraşanlar bilirler. Kut kutlu, belli.

Sözün kıyası, yüzlerce kelimeler vardır ki ben hemen bunların hepsini tek heceye

vardırabildim. Birtakım kelimeler elimde kaldı, bunları da bitirdikten sonra kurulacak olan Dil derneğine sunacağım. Belki bunda isabet ediyorum, belki de etmiyorum, o zaman belli olacak. Biz dilimizde kelime yaratmak, kelimeleri çoğaltmak isterken bu gibi takılardan en büyük istifadeyi yapmalıyız. Fakat bu istifadeyi yaparken en iyi Acemce ve Arapça bilen arkadaşları almalıdır. Bu sözlerimle hiçbir arkadaşıma taş atmak fikrinde değilim. Söz söyleyen ve söylemeyen bütün bilgili arkadaşlarıma saygılarım vardır. (Alkışlar)

Söz gelimi! arkadaşlarımızdan birisi burada (eşme) kelimesini «memba» manasında kullandı; bu doğru değildir. Eşme, doğrudan doğruya çay kenarında eşilerek meydana getirilen pınarcıktır. Bir arkadaşım da yine burada söz söylerken (lov) kelimesine «Türkçe» dedi. Halbuki (lov) kelimesi Türkçe değil Farisidir, Türkçesi yuvak ve yurga; lov kelimesi Niğdeden Erzuruma ve Vana kadar kullanılan bir kelimedir. Türkçesi olan yuvak ve yurga. Batı Anadolu'da söylenilir. Yine resmî bir mecmuada gördüm, müteaddî bir fili lâzım, lâzımı müteaddî göstermiştir. O resmî elden çıkmış olan mecmuada (yatsı) kelimesinin sonundaki (sı) için «dâhikadır» diyor, hiç böyle şey olur mu? o (yatsu) dur, (su) zaman maanasıdır. Samih Rifat Ef. nin de söyledikleri gibi «kaç sularında geliyor, saat 5 sularında size uğrayacağım» sözlerini söyleriz. Oradaki su kelimesi lâhika değildir (yatsı) yatmak zamanıdır. Hulâsa Türk dilinde kelime yaratırken çok iyi Arapça, çok iyi Acemce, çok iyi Türkçe bilmek lâzımdır. (Amco) diye bir kelime vardır. Türkçe kelimeler toplayan bir zat bunu Türkçe bir kelime zannetmiştir. Bu kelime Anadolu'nun batı bölgesinde (amuca oğlunun) terhim edilmiş bir şeklidir. Bir de elde bulunan kitaplara güvenmemek lâzımdır. Kitap yazmış olan hiçbir adama dil uzatmak istemiyorum. Hepsi de kendi haddince bu menleket'e hizmet etmişlerdir. Vefik Paşanın en eski lûgat kitabını ele aldım. Bu kitaptan hocam Samih Rifat Beyefendi de bahs buyurdular. (Bulama) kelimesini bu kitapta «toprakla bulandıra bulandıra yapılan pekmez» diye yazar. Rica ederim böyle şey olur mu? Pekmezin içerisine toprak karıştırılırsa yenir mi? Bektaşinin dediği gibi «Cebrailin bir kanadını şarka, bir kanadını garbe dayadım, uçur bakalım.» Bu kelimeyi, tutmuş filân lûgatçi de almış, ondan da filân ve filân lûgatçi almış, yanlışlık uzamış gitmiş. Sığın kelimesine yine o lûgatler yanlış maana vermişler. En doğrusunu (Zenger) söylemiştir. Bir lûgatçi de (Cehri) kırmızı boya çıkardan köktür» diye yazıyor. Hem bunu yazan adam ziraatte de mütehasıs imiş (!!)

Efendiler, bugün Türk dili lûgatini yazmak isteyen, bir kimse kitaplardan değil, Türkün temiz göğsünden almalıdır. (Alkışlar) Anadolu'da düne kadar cehri ağacına «altın ağacı» derlerdi, hâlâ da bağlarımızda vardır. Bu cehri kelimesinde iki yanlış var. Hangisini düzelteyim bilmen. Evvelâ cehri, kök değil meyvadır, ikincisi, kırmızı değil, sarıdır. Hem ziraatçi, hem lûgatçi geçinen adama bakın. Başka bir lûgat kitabında da şöyle bir ibare var.

(Gün dönümü = dört mevsim başları). Herif düşünmeden çala kalem yazmış geçmiş. Buna göre yılda dört kere gün dönümü olmak lâzımgelmez mi? Bir köylü kadar da Türkçe bilmiyormuş. Yine bu kitapta (kepek = hayvanata yem olarak verilmek için döğülen hububatın kabukları) gibi bir saçma vardır. Adamcağız kepeği bilmiyor, hububat öğütülür mü, döğülür mü farkında değil, yine bu lûgatçi «koyun ve keçilerin yünlerini kesmek için kullanılan büyük makasa (kırklık) derler» diyor. Keçiden hiç yün çıkar mı; buna benzer yüzlerce yanlışlıklar yapan kitabın adı (Talebe Lûgati) dir. Eski ve yeni lûgatlerin hiçbirisine güvenmeyin. İçlerinde Türkçeyi iyi bilen adam azdır. Bunların hiçbirisine inanmak doğru değildir. Çünkü Türk dilini masa başında tetkik etmişlerdir. Bu, piyasa lûgatçileri Arapça ve Acemceden de vaz geçemezler. Rahmetli Şemsettin Sami Bey diyor ki: «Arapçayı ve Acemceyi çok sevenler onu iyi bilmiyenlerdir.» Ben buna elli defa tanık oldum. Arapça ve Acemceyi bilmeyenler, dilimizden Arapça ve Acemcenin çıkmasına taraftar değillerdir. Sizi fazla sıkıştırdım sanıyorum. Beni bana bağışlayın (estağfurullah sesleri) bana beş dakika daha müsaade edin. Bugün benim günüdür (alkışlar). Dert söyletir aşk ağlatır.

Gelelim lehçelere: bu lehçelere «konuşma» dersek daha iyi olur. Buna «ağız» diyemeyiz. Çünkü (Urfa ağzı), (Maraş ağzı) gibi sözlerde ağız lâhin ve türkü söyleyişi maanasınadır. Bunu lâhin karşılığı olarak kullanılabilir. Anadolu'da lehçelerin ayrı ayrı haritalarını yapmak, onlar arasında esaslı noktaları göstermek uzun sürecektir. Bunu haddim olmayarak bir dereceye kadar araştırdım. Trabzonda, Maraşta, İçelde,, Niğdede, Aksarıya, Konyada, Ankara ve Kütahyada olmak üzere bu lehçeleri epiyce araştırdım. Ne yapayım; karınca kararınca...

Büyük iddialarda bulunamam. Olabilir ki yanlışlarım vardır. Hangi iş tam olarak başlar? Eksikliklerimi gösterene şimdiden teşekkür ederim. Bütün bu lehçeleri burada uzun uzadıya söyleyemem. Size bunun bir ikisinden bahsedeyim. Şunu evvelce söylemek isterim ki bu konuşmalar arasındaki fark, Türk dillerini birbirinden ayıracak kadar uzak değildir. Benim kurallarda söylediğim gibi; değil Anadolu'da konuşulan Türk dili, uzaklarda konuşulan Türkçe bile öbür Türkçelere yabancı değildir. Sekiz buçuk asır evvel Kâşgarda yazılmış olan bir kitaba baktınız. Onda birçok atalar sözü bulacaksınız. Kişi kişiğe kavuşur, tağ tağga kavuşmaz). Anadolu'da da bu söz hâlâ yaşıyor. (İnsan insana kavuşur, dağ dağa kavuşmaz) derler. Ben bunun eski Türkçesini söylerken anlamadık demediniz. Şimdi size Orhun Türkçesinden bir parça okuyayım. «Uğuz budun eşiydin, uza tanrı basmasar, asra yir telinmeser Türk üresin törükün kim artar» uza kelimesi nihayetsiz demektir. (uza tanrı) (nihayetsiz tanrı) demektir. (Uza) ne güzel kelimedir. Belki de (faza) oradan alınmıştır. (Asra) aşağı demektir. Bugün Esire) diyoruz. Anadolu'da söylenen dilin, en uzak konuşmaları bile ayrı ayrı şeyler değildir. Hepsî bir dilin, bir kökün güzel güzel dallarıdır. Burada önce (İçel) konuşmasından bahsedeyim. İçel kelimesini Kıvrımda da görürüz. İçi, Tışil. Biz (Ta-

şili) sözünü çok işitmişizdir. Karaman oğullarının Osman oğullarına karşı yaptıkları kavgalarda şan almıştır. Burada tuhaf birşey anlatayım. Karaman oğullarından Mehmet Beyi Cedik Ahmet Paşa sıkıstırılmış, Mehmet Bey kaçmış, Taşiline sığınmış, Gedik Ahmet Paşa tarafından bir elçi gönderilmiş; teslim olmasını istemiş. Mehmet Bey oturmuş bir deri sofra üzerinde soğanla ekmek yiyormuş. Gelen elçiyi dinlemiş «teslim olmak mı? Söyle padişahınıza ben bu soğanla bu kuru ekmeğe kul olduktan sonra padişahlarınıza kul olmam. Benimle onun arasındaki kavga kıyamete kadar sürecektir» demiş.

(Taşili) sözünü Tesalyada da görüyoruz. Tesalyanın Tışilinden geldiğini bundan elli sene evvel Yunan mebuslarından birinin iddia ettiğini Cümhuriyet gazetesinde okumadık mı? Kışın denizden içeriye giriyorlar. Yazın yaylalara dökülüyorlar. Bunun için İçil Tışil sözleri kullanılmış olmalıdır. İçelin konuşma kelimeleri çok kalın sesli, çok tok ve vakurdur. Bu lehçede bir de (g) ye benzeyen (k) vardır. Bunu ayrıca söyletmek istediğiniz zaman söyliyemezler, fakat konuşurken söylerler. Bu lehçelerin öbirlerinden en esaslı farkı budur. Bu lehçede (ce) tasgîr edatı olarak yoktur; onun yerine (rak) ve (rek) kullanırlar. Bugün İçil lehçesinde (rek, rak) tasgîr edatı yerini tutmuştur. Bu lehçede (k) lar (g) olmuştur. Tekerrür filî olan (söyleye söyleye) şekli (söyleyi söyleyi) şekli.e girmiştir. Nitekim şu Türkçe şiir bunu tamamen göstermektedir.

Yağmur yağar boran eser kış gibi
Gündüz göz önünde, gece düş gibi
Doğan pençesinde yavru kuş gibi
Çığırdı çığırdı yedi dert beni.

İçilin bazı taraflarında bir lehçe daha vardır. Muzari hal sigasını iki (r) ile söylerler. (Geliyor) kelimesi yerine (geliyorur), diyor kelimesi yerine diyorur, (gidiyor) kelimesi yerine «gidiyörür» derler. Batı Türkçesine mahsus olan hal sigası birçok şekillerdedir. Bunları söylemeden evvel şurasını söylemeliyim ki (yor) edatının kökü (yürümek)kelimesinden alınmıştır. Akseki taraflarında (geliyörür) diye söylenir. Bu lehçe davayı ispat eder. Yiyor demek «yemesi yürüyor, devam ediyor» demektir. Geliyor, «gelmesi yürüyor, içiyor demek, içmesi yürüyor» demektir. Burada yor devam ifade ediyor. «Muzariî hal sigası birçok şekillerde kullanılıyor» demiştim. Umumî lehçede (geliyor) batı Anadolu'da (geliyo), Rumelinin şimalinde (geleyri) Trabzonda (geleyi), Maraş ve Antepte (geli) Zafranbolu Gerede gibi yerlerde (pliyü) Kastamonu ve İncoboluda (geliye), Manavgat, ile Kemalpaşada (geliyorur, gidiyorur), şimalde geley, bir ufak lehçede geliy gibi kullanılır. Yorur şekli şu türküde gelmiştir.

(1)

Her sabah, her sabah şakıyıp durur.
Sanarsın âleme nur doğuyorur.

Hoyratın elinden içtiğim dolu
O da yüreğime dert oluyorur.

(2)

Şaşırduñ yolunu nire gideyim
Putlar gibi suratına tapayım
Dişem «gerdanından gel bir öpeyim»
Kâhkülün yüzüne perde oluyorur.

İçil lehçesini burada bırakıyorum. Maraş lehçesini öbürlerinden ayırt eden bir hususiyet vardır. Daha ziyade Türkmen lehçesine yakındır. Burada (miş, miş) yoktur. (Gelmiş, gitmiş, görmüş) yerine (gelik, gidik, oluk, buluk) derler. Bunlar halk şiirlerine bile geçmiştir. Şu şiirde görülür.

Kaçamadım ben züğürtlük elinden
Dolanıp belime kuşak oluktur.
Nire kaçtım ise kurtulamadım
Geçip ayağıma tutsak oluktur.

Derviş Paşanın zamanında Cevdet Paşanın da bulunmuş olduğu bir komisyon vardı. Adı (Fırkai İslâhiye) idi. Bu fırkai İslâhiye Türkmenler üzerine toplarıyle, tüfekleriyle hücum etmişler ve zavallıları yurtlarından çıkararak sıtmalı ve en fena yerlere iskân etmişlerdi. Bu yerlere iskân edilen milyonlarca Afşarlardan çoğu ölmüştür. Berbat ısıtmalı yerlere iskân edilen bu adamcağızlar kırıldı gitti. Türkmenlerin Osman Oğullarına ebedi bir hıncı vardır. Ufak bir türküde bunu göreceğiz.

İlgıt ılgıt bir yel esti uğrumdan
Duydum hali yaman olmuş avşarın
Ayrı tasa kalkmaz oldu serimden
Yönü yadellere düştü avşarın
Padişahıtan ferman gelmiş nideyim
Yolumuza iskân düştü gideyim
Yeşil yaylaları kime terkeyim
Kapandı yaylastı, yolu avşarın
Güz oluktur bu illerin yazları
Ötmez oldu bülbülleri, sazları
Yağma oldu gelinleri, kızları
Bozuldu katarr ili vaşarın
(İlbeyoğlu) der ki haller güç oldu.
Gözü kanlı doğanların nicoldu.
Osmanlıdan altıncımız tuç oldu
Etmedi çıkınaya eli avşarın.

Bu lehçeyi de burada bırakacağım. Kütahya lehçesinden de bir parça bahsedeyim. Bu lehçe göz önüne alınacak bir lehçedir. Kelime sonundaki (A) ve (E) sesleri (I) ve (i) oluyor. Her lehçenin düğümlendiği bir yer vardır. Oradan ayrıldıktan sonra yavaş yavaş koyuluğunu kaybeder. Duvara vurulan bir boya fırçası gibi. Fırçanın boyası aşağıya doğru gittikçe koyuluğunu kaybeder. Meselâ, Trabzon lehçesi büyük düğümünü Trabzonda yaptıktan sonra şerit gibi batıya doğru geldikçe koyuluğunu kaybeder. Kütahya lehçesinin düğüm yaptığı yer Kedüstür. Buradan Simava, Demirciye, Gürdüse, ta Muğlaya kadar uzanır gider. Bu lehçe çok tuhaftır. Bana yerine (beni) derler. Armut yerine (armıd) derler. «Bu lehçede kelimenin sonundaki (A) ve (E) sesleri (I) ve (I) olur» demiştim. Cıgara, (cıgrı) olur. Tabaka (tabkı) şekline girer. Tazeye «tezi» denir. Bundan başka üç heceli kelimelerin ortasındaki hareke düşer, harf sakin olur. Araba: arbtı) gibi. (Cıgara: cıgrı) de böyledir. Size bu lehçeden bir cümle okuyup geçeyim. «Arbıdı cibalala baba temen bana gidı bi sepe tezi üzüm gettı», dinleyin ne demektir. Arabada çocuklarla beraber tekmen bağına gitti, bir sepet taze üzüm getirdi. «Burada bilmediğimiz bir «ciba» kelimesi vardır. «cibar» Eski Türkçede sevimli tombul demektir. «Gedüs» te çocuk maanastna gelir. (Tapkıdı cıgrı va mı yo mu) derler ki anlaşılmas bir cümle değildir. Bu lehçede (L, R, Ka ve Ke) yoktur. Para: paa, cibar: ciba' olur.

Bu lehçeleri tetkik etmenin faydalarını misallerle bir iki defa size gösterdim. Şimdiye kadar meddahlar ağzında gülünç olan Türk lehçeleri, bundan sonra seve seve toplanacak, ondan güzel meyveler alınacak. Beğenmediğimiz o lehçeler bizim işimize çok yarayacaktır. Kaba zant ettiğimiz kendi kelimelerimiz bol bol kullanılmazken, orada burada durup dururken, Arapçayı Acemceyi almak, onlarla halka hitap etmek doğru mudur? Bir şey söylüyoruz amma, halk bunu anlıyor mu? Hiç düşünmüyoruz.

Hani bir hikâyeye vardır. Yörüğün birisi uzun zaman obasına gidememiş; bir gün birisi «gel haydi seninle camiye gidelim» demiş, onu camiye götürmüş. Camide yörük, va'z veren hocayı dinlerken ağlamaya başlamış. Niçin ağlıyorsun; yoksa hocanın söylediklerini anladın mı, sana dokundu mu?» demişler. Hayır hocanın sakalı ileri geri timbiledikçe obadaki keçilerin geviş getirişini hatırladım, çoluğum çocuğum gözümün önüne geldi, onun için ağlıyorum» demiş.

(Gülüşmeler)

Sözümü bitirirken şurasını sorayım, bizim gibi düşünmeyenler acaba eskisine benzer çetrefil bir dil mi istiyorlar? Mezardan çıkan hortlak sesleri artık susmalıdır; bu düşüncesiz kafalar söylemesini bilmiyorlarsa, susmasını olsun bilsinler. Bizi benliğimizden ayıracak seslerin burada yeri yoktur. Bu sesleri çıkaran kafaların yeri kara topraktır.

Arkadaşlar, efendiler, hanımlar, vaktinizi aldım beni bana bağışlayınız. Notlarından büyük bir parçasını bırakıyorum. Çünkü vakit geçti. Beni dinlemek

zahmetine katlandığınız için size saygılarımı sunarım. İlimi ve dilimi kurtaran Büyük Başbuğun büyüklükleri önünde bir gez daha yükünürüm. (Alkışlar)

Reis — Mediha Hanım, buyrun.

Mediha Muzaffer Tanım — Birinci Büyük Türk Dili Kurultayına uzak yakın yerlerden koşup gelen yüksek dilekli seçme yurttaşlar!

Türk tarihinin binlerce yıllardanberi geçirdiği inkılâplar şekil ve isim değişmesinden başka bir şey değildi. Müstakil bir duyusu, müstakil bir medeniyeti olan Türk milletinin hayatında bazan taassup, bazan gösteriş ve mukallitlik şeklini alan kozmopolit ilim ve terbiye sistemi, bizi son şaşkınlık asırlarında kendi mazimizin, kendi medeniyetimizin, kendi lisanımızın yabancıları olarak yaşatan, kendimizden başkalarının eserlerini, yaratıcı kudretlerini beğendiren bir an'anenin esiri olmuştu. Yalnız kabukta kalan, ruhu ve özü kavramıyan, kanımıza, beynimize karıştıran bu sakat terbiyeyi, Türk milletinin yüksek ve asil seciyesine zıt gelen bu maziciliği yıkarak tarihimizin en büyük ve şerefli dönüm yerini yaratan Büyük Gaziyi hepimizin ve bütün Türk milletinin en derin şükran ve saygı hisleriyle selâmlıyorum. (Alkışlar)

Cümhuriyet inkılâbımızın yarattığı sağlam terbiye mefkûresinin gayesi kadın erkek, genç, ihtiyar, cahil, âlim bütün halkımızı, bütün Türklük camiamızı millî kültür, millî tarih, millî dil etrafında toplamaktır.

Bu topluluk istiklâl mücadelemizi zaferle bitirdi. Bugün de ilmî gayelerimize en kısa yoldan eriştirecek bir kuvvettir.

Bu kuvvet yoktan var edici, varlığı tanıtıcıdır.

Bütün dünya sükûnunu bozan Büyük Harbin felâketlerinden sonra hayatımızda zelzele gibi sarsıntılar, toprağımızda fırtına gibi kavgalar oldu...

Sanki acı, kahir bir dağ olmuş ta, hayatımıza çökmüştü. Fakat gücümüz yeten her maksada varmak için dileğimizi hiçbir felâket sarsmadı, sarsamadı.

En karanlık günlerde hayatımıza, dünyamıza doğan büyük güneş, sevgili Gazi, dün Türkün yaşamak hakkını bütün dünyaya tanıttı, bugün de hayatımızda yepyeni bir ilim dünyası açıyor. (Alkışlar)

Siyasî inkılâbımız, millî hudutlarımız içinde istiklâline sahip, millî demokrat, lâyük ve tamamiyle asrî bir Türkiye doğurdu. (Alkışlar)

Giyiniş inkılâbımız paramızı, zevkimizi, şeklimizi tesettürün korkunç ve garip âdetlerinden kurtardı.

Yazı inkılâbımız, Türkçemizi asırlarca güçlüğe katlandıran yabancı kelimelerin, lâfızların, imlâların boyunduruğundan ayırdı. (Alkışlar)

Yeni yazı, okuyup yazmayı yurdumuzun uzak yakın her yerine sokan, cehaletle mücadele eden millî bir imtihandır...

Bu inkılâplardan sonra hayatın en kalbî, en samimî ihtiyacını duymak lâzımdır...

Bu ihtiyaç millî bir dil, öz bir anlaşma ihtiyacı idi.

Mediha Muzaffer Hanım

Geniş ülkemizde yaşayan yurtdaşılarımız arasında muhabbetin, samimiyetin, birliğin yaratıcısı olacak bir ihtiyaç...

Dilimiz özleşmedikçe cansız, ruhsuz, yabancı olmaktan kurtulamıyordu.

Fertleri içtimaileştirmenin en güzel vasıtası olan dil, bu samimiyetsizlik içinde ruhumuzu sarıyıyor, sarıyıyor, birleştirmiyor, dağıtıyor, büyütüyor parçalıyordu.

On dört milyon Türkü birbiriyle anlaştracak, birbirine yaklaştıracak, müşterek bir kalp, ilmi bir seciye yaratacak bu kuvvet, içimize, ruhumuza dolmuş, birikmiş, fakat taşmak, coşmak için bir hamle istiyor, Büyük Kurtarıcımızın emrini bekliyordu.

Türk varlığını, Türk Vatanını, Türk adını büyük ve şerefli ismiyle bütün dünyaya tanıtan Ulu Gazinin büyük emri muhakkak ki mes'ut istikbalimize en geniş ve feyizli ufuklar açıyor.

Paskalın dediği gibi «biz namütenahilik içinde yaratılmışız, uzviyetin tekâmülüne göre yetişmek istediğimiz maksatlar ve gayeler zekâ ile nihayetsizleşmiştir.»

Dokuz senelik hür ve mes'ut hayatımızda, dil inkılâbı yeni bir yol, yeni bir zafer yarattı.

(Alkışlar)

Bu inkılâbın anahtarı hepimizin Büyüğünde ve hepimizin ruhundaır..

Beşeriyetin kalbini bomboş bırakmak, ona yeni hayatın ihtiyaçlarını, heyecanlarını duyurmamak imkânsızdır.

O her vakit bir gaye bir mefkûre için çarpacaktır..

Hayat günleri, ayları ve seneleriyle ruhlarımız üstünde kayıp gitmiyen, ebedi kalan izler bırakır. Bütün yaşayış ve düşünüş kabiliyetlerimizde geçmişe bakarak geleceği daha iyi hazırlamak için, içimizde kök salmış arzular vardır. Muhit bu arzuları ya yaşatır, ya öldürür: Eskimo çocuğu toprağı ve suyu karlarla, buzlarla örülmüş, donmuş bir muhitin evlâdıdır.

Kayaların üstüne koyunlarının resmini çizen cahil bir çoban mektepsiz, hocasız kalmış bir ressamdır....

Şapanının ardına ilk defa kendi kendine bir demir parçası takmayı düşünecek kadar zekâ eseri gösterebilen bir köylü yolunu şaşırılmış, lâboratuarsız kalmış bir âlim değil midir?

(Alkışlar)

Binlerce sene seçme tohumlar gibi Türk zekâsı çorak vâdilere düşerek kurumuş, cehaletin salgın ve köklü ateşi yalnız yar olan, muhitini bulabilen zekâları büyütmüş ve hayata karıştırmıştır.

Osmanlı Saltanatı, Kurunuvusta terbiyesi gibi müstakil şahsiyetlerin, büyük zekâların, sağlam seciyelerin katiliydi..

Gazi Türkiyesi, asırlarca karanlıkta kalan bir millet taliini, medeniyet seciyesini, ilim kültürünü aydınlatan halk dünyasıdır..

(Alkışlar)

Cumhuriyet Türkiyesi istidatların hamisi, tekâmüllerin halikidir.

Dil Kurultayında yurtdaşılarımız arasında yer alan Türk kadınlığı nüfus sa-

yumurtın yarından afzlasını teşkil eden kalabalık kütlesiyle bu inkılâbın en yakın, en samimî duyucusu, en candan çalışıcısı olacaktır....

Çanak kale — Anafarta tarihini, Sakarya, İnönü, Dumlupınar, İzmir zaferlerini yaratan, Büyük Gazinin emri altında millet ve askerlik şerefimizi bütün dünyaya tanıtan, istiklâl davamız için temiz ve asil kanının son damlasını dö-kerek isimlerini tarihin hafızasına bırakan Türk kahramanlarının anası Türk kadını (Alkışlar) her memlekette olduğu gibi bizde de kadın, hayat ve gaye inkılâplarımızın başında çalışacak, inkılâp ve vazife uğrunda ölmeyi bilen yeni Türk nesline kültür terbiyesi kucağını açacaktır.

Camiamızı diline, tarihine, kültürüne hazırlamak için dil inkılâbımız, içtimâî vasıtalarımızın en canlısı, en kuvvetlisidir.

Öz lisanını bilmeyen millet, cemiyetine, kültürüne hazırlanmamış bir varlıktır. Aramızda Türklüğün hakiki ve büyük anlaşma rabtasını kuran Dil Kurultayı bizi millî hakimiyet duygularına sadık olan şuurumuzla bağlayacaktır.

Çünkü her dil kendi cemiyetinin zihniyetinden bir parçadır. Kendi milletinin tarihi, ahlâkı, mantığı, medeniyeti ile münasebeti olan ve muhtasar bir cemiyet diye tavsif edilebilen asrî, medenî, felsefî, içtimâî bütün terbiyelerimizin başlangıcını teşkil eder. Dilimiz Türk milleti için büyük ve nihayetsiz bir hazinedir.

İnsanlık bütün mazisini dil denilen manevî abidede saklayabilmiştir.

Dil inkılâbımız, bu abidenin öz eserlerini arayacak, hakikî ilim kalıbı içinde, benliğini bulan Türk diline asrî ve medenî bir abide kuracaktır.

Tarihimizin birçok safhalarında geçirdiğimiz mücadeleler içinde Türk milleti ahlâkını, an'anelerini, hatıralarını, kendi milliyetini yapan her şeyi dili sayesinde korudu.

Şimdiye kadar içine yabancı izler ve tesirler karışan, öz benliğini, hakikî şivesini ve sadeliğini bulamayan dilimiz, büyük inkılâbımızla bugünün ve yarının medeniyet kemali, zekâ ve irfan seviyesiyle beraber yürüyecek; yalnız beraber yürümek değil, bütün muvazî cereyanlardan ileri geçecek, şive güzelliğini, ahenk samimiyetini öz varlığını bulan astî ve millî bir ifade vasıtamız olacaktır.

Millet, memleket, maarif, mektep bugün ve yarın hep bu yeni ufuktan doğan istikbalî, yeni dil dünyasını bekliyor.

Genç Türk Cumhuriyetinin kitapları, programları, Darülfünunu, icraatı, ıslahatı her şeyi müstakîl hayatımızın gayesini ve talûni doğuracak olan bu inkılâba bağlanıyor.

Yeni dil inkılâbımızı tamamlayacak en büyük zafer, en yüksek gayedir...

(Alkışlar)

Mes'ut bugünümüzü daha mes'ut bir yarına götürecek olan bu inkılâpta Türk kadını ve erkeği beraber çalışacak, birbirinden ayrılmayacak iki büyük kuvvettir.

(Sürekli alkışlar)

Reis — Memduh Necdet Bey, buyrun.

(Memduh Necdet Bey Türk dilinin nasıl unarılacağı hakkındaki mutalâalarını havî tezini okumağa başladı).

Reis — Memduh Bey eğer devam edecekse vakit geçti yarın ikmal edersiniz.

Doktor Memduh Bey — Hayır efendim, sekiz on satır birşey kaldı. Maruzatım biraz uzuncadır. Ondan dolayı affınızı dilerim. Son sözüm Gazi Hazretlerine burada dilimizi kurtarmak için çalışırken bana en ufak bir hizmet yapabildiyse imkân verdiklerinden dolayı en derin saygı ve minnetlerimi sunarım.

(Alkışlar)

Reis — Kurultay yarın saat 14 te toplanacaktır.

Kapanma saati 19